

УДК 94:339.924(4+410),,1996/1997“

Л. М. Ямпольська

БРИТАНСЬКА КОНЦЕПЦІЯ СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА БЕЗПЕКИ ЄВРОСОЮЗУ НА МІЖУРЯДОВІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ 1996–1997 рр.

Стрімкі зміни у системі міжнародних відносин на зламі 80–90-х рр. ХХ ст. вимагали опрацювання нових перспектив розвитку інтеграційних процесів на Європейському континенті. У середині 90-х рр. постала необхідність перегляду Маастрихтських угод, укладених 7 лютого 1992 р. 12-ма країнами-членами Європейського Союзу (ЄС). Відсутність єдності щодо змісту та етапів розвитку ЄС, зокрема його Спільної зовнішньої політики та безпеки (СЗПБ) продемонстрували обмеженість положень Маастрихтського договору і потребували конкретизації і коректив. Доповнення до консолідованих договорів про створення Євросоюзу були розглянуті на Міжурядовій конференції (далі МУК) держав-членів ЄС, що почалася 29 березня 1996 р. в італійському місті Турині і продовжувала свою роботу до червня 1997 р. Проект договору, підготовлений роботою конференції, в цілому був схвалений у червні 1997 р. на сесії Європейської ради в Амстердамі і став новою цеглиною в будівництві Євродому. Особливий інтерес для Сполученого Королівства на Міжурядовій конференції 1996–1997 рр. становила третя опора маастрихтських процесів – питання зовнішньої політики та безпеки.

Серед останніх наукових розвідок із питань зовнішньополітичних пріоритетів Сполученого Королівства можна виділити праці британських політологів П. Гордона [1], А. Бейліса [2], М. Зінкіна [3], українських істориків С.В. Толстова [4] та Н.Л. Яковенко [5], в яких проаналізовані витоки проблем європейської дипломатії та зроблено акцент на “атлантизмі“ британської системи безпеки. Серед публікацій, присвячених проблематиці МУК ЄС 1996–1997 рр., слід виділити дослідження французького політолога-єврооптиміста Ф. де ля Серра [6]. Аналіз історіографії з даної проблеми показує, що практично недослідженими у вітчизняній британістиці залишилися питання, пов’язані з формуванням

концепції СЗПБ ЄС, запропонованої Сполученим Королівством на Міжурядовій конференції ЄС 1996–1997 рр. у Турині, що і стало метою даної наукової розвідки.

До середини 90-х рр. ХХ ст. проєвропейська політика британського консервативного уряду Джона Мейджора зазнавала все більшої ерозії, про що свідчить жорстка позиція урядової делегації Великої Британії на МУК як відповідь на німецько-французьку ініціативу форсувати утворення політичного та економічного союзу і перейти до спільної зовнішньої та оборонної політики. Британські “євроскептики” розцінили її як “повну втрату суверенітету будь-якою країною; наступним кроком могла бути тільки фізична окупація силами ворожої держави” [7, 52].

У “Білій книзі” уряду торі “Партнерство націй. Британський підхід до Міжурядової конференції Європейського Союзу”, що вийшла 12 травня 1996 р., підкреслювалося, що “консерватори рішуче налаштовані на збереження прав і обов’язків національних держав і керуватимуться холодною оцінкою британських інтересів” [8, 473].

Підґрунтям британської концепції СЗПБ були: міцні двосторонні зв’язки зі США і Співдружністю націй, статус ядерної держави, участь у військових операціях світового масштабу. Уряд Д. Мейджора виходив із того, що Велика Британія – держава, що “має глобальні інтереси у сфері безпеки, і її обов’язки не обмежуються Європейським континентом” [9, 58]. Традиційно виступаючи за посилення координації зовнішньої політики країн ЄС, офіційний Лондон підкреслював, що СЗПБ не може замінити національну зовнішню політику, і вимагав збереження міждержавного характеру зовнішньополітичного співробітництва і принципу односторонності в прийнятті рішень [10, 27].

Тому на МУК в Турині уряд Д. Мейджора зробив акцент на необхідності змін у спільній зовнішній політиці. Цінною пропозицією британського форін-офісу було використання у сфері зовнішньої політики ЄС переваг національних традицій окремих країн: Великої Британії та Франції – в інтересах ЄС в Африці, на Близькому Сході, Південно-Східній Азії; Іспанії – в Центральній Америці тощо). Усвідомлюючи, що держава не володіє достатньою могутністю, щоб відігравати ключову роль в європейській обороні, британський кабінет не збирався

поступатися будь-якій організації свободою проведення військових операцій для захисту своїх інтересів у Європі та за її межами. “Рішення, пов’язані з ризиком для існування наших військових сил, – підкреслювалося в “Білій книзі“ з питань оборони 1996 р., – можуть прийматися тільки національними урядами, підзвітними національним парламентам, а ні в якому разі не більшістю голосів у ЄС“ [11, 12].

За історичною традицією, з 1949 р. Північноатлантичний альянс незмінно вважався наріжним каменем європейської безпеки, тому Лондон поставився з неабиякою підозрою до планів, здійснення яких могло б привести до послаблення або дублювання цієї організації [12, 32]. НАТО був механізмом забезпечення присутності США в Європі, а отже, і гарантом політичної стабільності в регіоні. Велика Британія віддавала йому перевагу ще й тому, що це був альянс суверенних держав, який не володів наднаціональними повноваженнями.

В умовах, коли Франція та Німеччина відстоювали ідею наділення ЄС функціями в галузі оборони, Велика Британія знайшла прийнятну альтернативу в Західноєвропейському союзі (ЗЄС), оскільки співробітництво в його межах здійснювалося на міждержавному рівні і він вважався “європейською опорою“ НАТО [13, 18]. Уряд Мейджора прагнув розмежувати сфери діяльності НАТО і ЗЄС, відводячи основній організації завдання забезпечення територіальної цілісності та безпеки в Європі, а другорядній – участь у врегулюванні криз, миротворчі і гуманітарні операції, зокрема заходи по захисту від іракських ВМС і супроводженню союзницьких кораблів у Перській затоці; створення поліетнічних поліцейських сил у Мостарі в 1994–1996 рр.; заходи контролю за введеним ООН ембарго в Середземному морі та на Дунаї [14, 24].

Міністр закордонних справ Великої Британії М. Ріфкінд у виступі перед Атлантичною Радою в листопаді 1996 р. підкреслив, що є потреба зберегти обидві організації, а завдання Сполученого Королівства полягає “не в тому, щоб вибрати одну з них, а в тому, щоб забезпечити їх відповідність одна одній“ [15, 30]. Британський форін-офіс рішуче виступав проти наділення ЄС функціями в галузі оборони, злиття ЄС і ЗЄС, зміни статусу або підпорядкування останнього Євросоюзу (до чого прагнули

Німеччина, Франція та Італія), вважаючи абсурдним існування автономної європейської оборонної структури.

Наукові результати дослідження дозволяють зробити такі висновки. Британська концепція СЗПБ у середині 90-х рр. ХХ ст. ґрунтувалася на домінуючій функції НАТО в Європі, що унеможливило створення суто європейських оборонних структур. Перспективи розвитку Альянсу форін-офіс вбачав у механізмі програми “Партнерство заради миру” 1994 р. [16], яка “забезпечувала НАТО життєво важливу роль у перенесенні безпеки та стабільності до Центральної та Східної Європи, поєднуючи її з культивуацією атлантичних цінностей” [17, 14]. Оптимальним визнавалося зміцнення ЗЄС з подвійною функцією – “європейської опори” НАТО і оборонного компоненту Євросоюзу.

Література

1. **Gordon P.** Does the WEU have a role? // The Washington quarterly. – Winter. – 1997. – № 1. – P. 21–26.
2. **Bailes A.** European defence and security. The role of NATO, WEU and EU // Security dialogue. – March 1996. – № 1. – P. 31–37.
3. **Zinkin M.** Does the United Kingdom need a foreign policy? // International relations. – April 1995. – № 4. – P. 23–28.
4. **Толстов С., Яковенко Н.** Позиція Великої Британії щодо європейської і трансатлантичної інтеграції // Дослідження світової політики: Зб. праць вчених. – К., 1998. – Вип. 3. – С. 25–33.
5. **Яковенко Н.Л.** Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство. – К., 2003.
6. **Серр де ля Ф.** Европейский Союз. Проблемы и задачи // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. – 1997. – № 4. – С. 69–76.
7. **The Economist.** – 1996. – November 23–29. – P. 49–52.
8. **A partnership of nations.** The British approach to the European Union Intergovernmental Conference 1996. Cmnd. 3181. – L., 1996.
9. **Memorandum** on the United Kingdom’s approach to the Treatment of European Defence issues at the 1996 Intergovernmental Conference. – 1 March, 1995. – L., 1995.
10. **Zinkin M.** Op. cit.
11. **Statement** on the defence estimates 1996. Ministry of Defence. Cmnd. 3223. – L., 1996.
12. **Memorandum** on the United Kingdom’s approach...
13. **Western-European Union 1954–1997.** Defence, security, integration / Ed. by A. Deighton. – Oxford. 1997.
14. **Gordon P.** Op. cit.
15. **Толстов С., Яковенко Н.** Вказ. праця.
- 16.

Partnership for peace invitation issued by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council held at NATO head-quarters, Brussels on 10–11 January 1994 // NATO handbook. NATO office of information and press, October, 1995. – Brussels, 1995. – P. 265–268. 17. **Rifkind M.** Need for an Atlantic Community to better reflect US – European relations // NATO Review. – 1995. – № 2. – P. 13–17.